

5. kapitola: Agregátní poptávka, agregátní nabídka

Studijní cíle: V této kapitole se seznámíte:

- s vymezením agregátní poptávky (AD)
- s příčinami změn AD (tzv. poptávkové šoky)
- s pojetím agregátní nabídky (AS) v ekonomické teorii
- s šoky na straně AS
- s makroekonomickou rovnováhou

Klíčová slova:

agregátní poptávka, příčiny klesajícího sklonu AD, poptávkové šoky (posun křivky AD), agregátní nabídka, potenciální produkt, klasický model AD - AS, keynesovský model AS, extrémní keynesovské pole, monetaristická koncepce agregátní nabídky, peněžní iluze, šoky na straně AS (posun křivky AS), rovnovážný produkt, mezera produktu,

Metodika výkladu:

Agregátní poptávka (AD – Aggregate Demand) a agregátní nabídka (AS – Aggregate Supply) představují klíčové pojmy, které umožňují porozumět mechanismu makroekonomických vztahů. Model AD-AS rozvíjí poznatky získané studiem modelu důchod - výdaje a rozšiřuje analýzu chování poptávajících a nabízejících subjektů o vliv proměnlivé cenové hladiny.

Pojem agregátní poptávka je v ekonomických školách vymežován stejným způsobem, jako souhrn výdajů všech sektorů v ekonomice. Názory na agregátní nabídku jsou rozdílné. Protože pojetí AS je důležitým východiskem pro hospodářskou politiku vlády, uvedeme její standardně používané varianty. Budeme postupovat podle historického vývoje těchto názorů. Nejdříve uvedeme její klasické pojetí, které vychází ze samoregulační schopnosti ekonomiky. Dále popíšeme keynesovský přístup k agregátní nabídce, jehož východiskem jsou nevyužitá zdroje v ekonomice. V rámci monetaristického pojetí AS objasníme rozdíl mezi tzv. krátkodobou a dlouhodobou variantou agregátní nabídky. Výklad uzavřeme makroekonomickou rovnováhou, která nám umožní popsat recesní a inflační mezeru.

Model AD - AS se v dalších kapitolách stane důležitým nástrojem poznání. Využijeme jej při analýze krátkodobých výkyvů ekonomické aktivity kolem dlouhodobého trendu, při vysvětlení podstaty inflace a při charakteristice fiskální a monetární politiky.

Studijní text

Použijte literaturu:

VLČEK, J.: Ekonomie a ekonomika. Praha: Wolters Kluwer, 2009; kapitola 15

Po prostudování doporučené kapitoly využijte studijní oporu k procvičení látky.

5.1 Agregátní poptávka

Agregátní poptávka vyjadřuje celkovou poptávku po výrobcích a službách v ekonomice. Celkové výdaje jsou souhrnem výdajů všech sektorů ekonomiky (domácností, firem, vlády a zahraničí) při dané cenové hladině ($C + I + G + NX$), je to tedy přesná suma peněz. Křivka AD (graf 15.1) vyjadřuje funkční vztah mezi celkovým množstvím poptávaného reálného HDP (značíme Y) a cenovou hladinou (značíme P).

Agregátní poptávka představuje souhrn všech statků (spotřebních i investičních) a služeb, které jsou ekonomické subjekty, při určité cenové hladině a v daném období ochotny koupit.

Křivka AD má klesající sklon, což je vysvětlováno:

- a) efektem botaství
- b) efektem zahraničního obchodu
- c) efektem úrokové sazby.

Změny cenové hladiny prostřednictvím zmíněných efektů vyvolávají pohyb po křivce AD a tím ovlivňují poptávané množství reálného produktu. V reálné ekonomice také dochází k posunům křivky AD, tedy ke změně poptávky, které způsobují tzv. poptávkové šoky. Jejich příčinou jsou:

- zásahy státu prostřednictvím monetární a fiskální politiky,
- tzv. vnější faktory: ekonomický vývoj v zahraničí, očekávání podnikatelů, inflační očekávání, technologický pokrok, vývoj kurzu domácí měny, demografický vývoj apod.

5.2 Pojetí agregátní nabídky

Agregátní nabídka představuje celkové množství zboží a služeb (reálný HDP), které jsou výrobci ochotni dodat na trh při dané výrobní kapacitě a přirozené míře nezaměstnanosti.

Křivka AS zobrazuje funkční závislost, která ukazuje, jaký objem produkce budou firmy vyrábět a nabízet při té které úrovni cenové hladiny. Na průběh křivky AS neexistuje jednotný názor a většina ekonomů zastává stanovisko, že v krátkém časovém období je tato křivka rostoucí zleva doprava a v dlouhém období je AS vertikální. Znamená to, že v delším časovém období je výkon ekonomiky nepružný, protože jsou plně využity disponibilní zdroje. Dlouhodobá AS je dána úrovní potenciálního produktu. Potenciální produkt nelze interpretovat jako maximální vyrobený produkt, protože ekonomika může vyrábět ještě větší produkt, ale za cenu vysoké inflace.

Potenciální produkt je vymežován jako objem produkce, který lze v ekonomice vyrobit při daném stavu technologie, počtu obyvatelstva a při tzv. plné zaměstnanosti (stav kdy všichni, kdo chtějí pracovat, pracují).

Realita trhu je v ekonomické teorii interpretována ve třech variantách agregátní nabídky.

Klasický model prezentuje AS ve vertikálním tvaru, tzn. je to absolutně nepružná křivka (Graf 15.2), která je totožná s potenciálním produktem. Zastánci této verze jsou přesvědčeni o tom, že tržní mechanismus dokáže zajistit v ekonomice rovnovážný stav, že výstup ekonomiky se vždy nachází na úrovni svého potenciálu a stimulace AD ovlivní pouze pohyb cenové hladiny.

Keynesovci vycházejí z předpokladu, že ceny a mzdy nejsou úplně pružné. Ekonomika se podle jejich názoru může dlouhodobě nacházet ve stavu nerovnováhy, což způsobuje nedostatečná AD. Znamená to, že v ekonomice existuje značná nezaměstnanost a výrobní kapacity nejsou využívány. Z toho vyvozují, že křivka AS má podobu obráceného písmene "L" (Graf 15.3). Její součástí je tzv. extrémní keynesovské pole, tj. horizontální část křivky. Za této situace lze podporou AD zvyšovat produkci, aniž by docházelo ke zvyšování cenové hladiny. V rámci takto extrémně pojaté křivky AS platí, že zde si poptávka tvoří vlastní nabídku (Graf 15.4).

Monetaristická koncepce agregátní nabídky předpokládá pružnost všech cen a domnívá se, že firmy a zaměstnanci chybně vnímají pohyb cenové hladiny. Východiskem jejich úvah je vznik peněžních iluzí a jejich vyprchávání, což se promítá do zvyšování cenové hladiny. Skutečnost, že pohyb cenové hladiny vyvolává změny v produkci a zaměstnanosti, umožňuje monetaristům definovat agregátní nabídku v krátkém a dlouhém období (Graf 15.5).

Stejně jako u AD dochází i u agregátní nabídky k jejím posunům. Příčinou jsou tzv. nabídkové (nákladové) šoky, které ovlivňují krátkodobou AS:

- růst nákladů na pracovní sílu,
- růst cen ostatních vstupů (ropné šoky),
- zvýšení daní, především nepřímých.

5.3 Makroekonomická rovnováha

Makroekonomická rovnováha je určena vzájemným působením agregátní poptávky a agregátní nabídky. Rovnovážný produkt se obvykle odchyluje od potenciálního produktu, což vede k vzniku recesní nebo deflační mezery (Graf 15.8). **Makroekonomická rovnováha** vyjadřuje takovou úroveň výstupu ekonomiky a s ním spojenou cenovou hladinu, která uspokojí jak kupující, tak prodávající na všech trzích (na trhu finální produkce, na trhu výrobních faktorů a na finančních trzích).

Makroekonomická rovnováha je takovou kombinací úrovně cen a celkového množství produkce, při kterých si ani kupující ani prodávající nepřejí změnit svoje nákupy, prodeje nebo ceny.

Praktická realizace hospodářské politiky je výrazně ovlivněna tím, k jakému modelu AD - AS se vláda přiklání. Při aplikaci keynesovského názoru vláda posiluje AD a očekává růst vytvořeného produktu. Jestliže vláda vychází z klasického, respektive monetaristického pojetí AS, potom její opatření směřují k podpoře agregátní nabídky. V reálné praxi se oba přístupy prolínají.

Shrnutí:

Model AD - AS umožňuje analyzovat makroekonomickou rovnováhu při změnách cenové hladiny. Křivka agregátní poptávky je klesající a znázorňuje množství statků, které ekonomické subjekty poptávají při jednotlivých cenových hladinách ($AD = C + I + G + NX$).

Agregátní nabídka charakterizuje vzájemné vztahy mezi objemem produkce v ekonomice a cenovou úrovní. Názor na tyto vztahy není jednotný a existuje klasická, keynesovská a monetaristická verze agregátní nabídky. Na dlouhodobou AS mají ale odborné autority obdobný názor, že je úzce spjata s výrobní kapacitou země, tzn. s jejím potenciálním produktem.

Model AD - AS umožňuje zobrazit nejen makroekonomickou rovnováhu, ale i skutečnost, že vytvořený produkt se běžně odchyluje od potenciálního produktu. Znamená to, že v ekonomice vzniká recesní a inflační mezera.

Úkoly k zopakování a procvičení

Prostřednictvím úkolů si ověříte, zda jste porozuměli obsahu kapitoly. Kontrola znalostí získaných studiem kapitoly je základem Vašeho sebehodnocení.

A) Vyberte správnou odpověď.

1. V modelu AD - AS je agregátní nabídka úzce spjata _____ s uspokojením potřeb domácností, s výrobní kapacitou země, se zahraničním obchodem.
2. Keynesovský přístup k agregátní poptávce vychází z předpokladu, že _____ výstup ekonomiky se vždy nachází na úrovni svého potenciálu, všechny ceny jsou pružné, ceny a mzdy nelze považovat za úplně pružné.
3. Situaci, kdy tržní subjekty vnímají změny své vlastní ceny a zároveň si neuvědomují změny ostatních cen, označují monetaristé _____ za vyprchávání peněžních iluzí, za vytváření peněžních iluzí, za normální stav.

B) Test pravdivé P) nepravdivé (N) výroky:

1. Efekt bohatství poukazuje na zvýšení spotřeby spojené s poklesem cenové hladiny. P/N
2. Křivka dlouhodobé agregátní poptávky je vertikální. P/N
3. V rámci tzv. klasického pole u keynesovské agregátní nabídky platí Sayův zákon trhů, podle kterého nabídka si vytváří vlastní poptávku. P/N
4. Nárůst počtu obyvatel a změna jeho věkové struktury vytváří nabídkový šok. P/N
5. Křivka agregátní poptávky zobrazuje pozitivní vztah mezi cenovou hladinou a reálným produktem. P/N
6. Recesní mezera vzniká za situace, kdy průsečík AD a AS leží napravo od dlouhodobé agregátní nabídky. P/N
7. Křivka dlouhodobé agregátní nabídky leží napravo od potenciálního produktu. P/N

C) Kvizové otázky:

1. Posunutí agregátní poptávky doprava způsobí:

- a) zvýšení mezd
- b) snížení daní
- c) snížení úrokových sazeb
- d) zvýšení očekávané inflace
- e) všechny odpovědi jsou správné

2. Potenciální produkt je vymezen jako:

- a) maximální vyrobený produkt
- b) souhrn všech důchodů, které získávají vlastníci výrobních faktorů
- c) souhrn produkce, kterou vyrobí domácnosti, firmy, stát
- d) objem produkce, který se v ekonomice vyrobí při tzv. plné zaměstnanosti

- e) objem produkce, který poptávají domácnosti, firmy, stát a zahraničí při dané cenové hladině

D) Úkoly a odpovědi:

1. Vysvětlete, proč je křivka agregátní poptávky (Graf 15.1) klesající.

Další studijní zdroje:

HAZLITT, H. *Ekonomie v jedné lekci*. Praha: Liberální institut, Centrum liberálních studií, MegaPrint, 1999. ISBN 80-902701-2-3. str. 171 - 183

HELÍSEK, M. *Makroekonomie, základní kurs*. Slaný: Melandrium, 2000. ISBN 80-86175-10-3. str. 34 - 52, 65 - 89.

SAMUELSON, P., NORDHAUS, W. *Ekonomie*. 18. vyd., Praha: NS Svoboda, 2007. ISBN 978-80-205-

0590-3. str. 445 - 465, 481 - 489.

SCHILLER, B. R. *Makroekonomie dnes*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0109-X. str. 157 - 193.